

Sprawozdanie z działalności Oddziału w Gnieźnie Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w 1964 roku

Compte-rendu de l'activité du Musée Archéologique à Gniezno en 1964

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-BADAWCZA

Oddział rozwija swą działalność głównie w dwóch kierunkach: naukowo-badawczym i naukowo-oświatowym. W zakres pierwszego wchodziło gromadzenie materiałów zabytkowych poprzez prowadzenie terenowych badań sondażowych, powierzchniowych i ratowniczych, klasyfikacja uzyskanych zabytków oraz ich inwentaryzowanie i katalogowanie. Uzyskane materiały były opracowywane celem udostępnienia ich do dalszych studiów. Ten kierunek działalności uzupełniał udział w posiedzeniach kolegium naukowego, konferencjach, seminariach i zjazdach organizowanych przez Muzeum i pokrewne instytucje.

Badania terenowe

W okresie sprawozdawczym podjęto badania weryfikacyjne grodzisk wczesnośredniowiecznych na terenie powiatu gnieźnieńskiego. Praca ta polegała na sprawdzaniu, czy w miejscowościach wymienianych w literaturze przedmiotu i w aktach archiwum znajdują się rzeczywiście grodziska. W wyniku tych prac skreślono z listy osiedli obronnych kilka wymienianych dotąd miejscowości, ponieważ okazało się, że w czterech wypadkach wskazywane obiekty nie były grodziskami, a w innym wypadku liczba grodzisk zmalała o trzy, ponieważ istnieje tylko jedno grodzisko, w środku którego schodzą się granice czterech wymienianych miejscowości. Nadto odkryto jedno grodzisko, które nie było dotąd notowane. Na pięciu obiektach wykonano naukową inwentaryzację w pełnym zakresie, tj. pomierzono je dla sporządzenia planów sytuacyjnych, przeprowadzono badania sondażowe dla uchwycenia chronologii i wykonano dokumentację fotograficzną i opisową.

Badania powierzchniowe przeprowadzono w 14 miejscowościach na 23 stanowiskach, uzyskując materiał z epoki brązu, wczesnego średniowiecza i średniowiecza. Materiały te powiększyły zbiory Oddziału. W pracach tych wzięli udział mgr Mikołajczykówna i Z. Róžański.

Badania ratunkowe przeprowadzono w Gnieźnie na stanowiskach odkrytych przy kopaniu rowów kanalizacyjnych wzdłuż ulic Jeziornej i Mar-

chlewskiego. W tych miejscach znaleziono nieco zabytków pochodzących z osad średniowiecznych.

Prace wewnętrzno-muzealne

Uzyskane drogą naszych badań materiały w ilości 1371 zabytków zainwentaryzowano w 34 pozycjach. Katalog zabytków uzupełniono 42 kartami. Prace przy katalogu nie mogły posunąć się wiele naprzód, ponieważ nie ma w gronie pracowników Oddziału rysownika, a nasze zamiary fotografowania zabytków także nie doszły do skutku z powodu braku materiałów fotograficznych.

W inwentarzu zdjęć wpisano 237 pozycji (1515—1753) i tyleż fotografii opisano oraz wklejono do albumu.

W ciągu roku staraliśmy się o przydzielenie na potrzeby Oddziału strychu znajdującego się w budynku zajmowanym przez Oddział. Formalnego przydziału dotąd nie posiadamy, chociaż z naszej strony wszystko zostało załatwione. Tymczasowo odstąpiliśmy na rzecz Szpitala Miejskiego jedno pomieszczenie piwniczne, w zamian za to otrzymaliśmy do użytkowania część strychu. Z pomieszczenia tego usunięto dużą ilość znajdującego się tam piasku, gruntownie je oczyszczono i zmontowano w nim regały przeniesione z piwnicy. Na regałach tych umieszczono zabytki już opracowane, magazynowane dotychczas w pomieszczeniu piwnicznym.

Inne prace naukowe

W ciągu roku w wyniku wcześniejszych opracowań ukazały się w druku następujące pozycje G. Mikołajczykówny:

- *Sprawozdanie z prac archeologicznych na Ostrowie Lednickim, pow. Gniezno, w 1960 roku*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 15:1963, s. 213—217.
- *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w Gnieźnie w 1961 roku*, tamże, s. 208—211.
- *Une résidence des Piasts sur l'Île de Lednica (Ostrów Lednicki) distr. Gniezno*, „Archaeologia Polona”, t. 6:1964, s. 219—233.

- *Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu Oddziału w Gnieźnie w 1963 roku*, „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, vol. 15 : 1964, s. 237—239.
- (opracowane wraz z I. Sikorską) *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w podziemiach katedry gnieźnieńskiej w 1962 roku*, „*Sprawozdania Archeologiczne*”, t. 16 : 1964, s. 177—183.
- *Gniezno: Archeologia* [w:] Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, t. 4, Warszawa 1964, s. 291.

Bieżąca praca kameralna dotyczyła głównie opracowywania zebranych źródeł, odnoszących się do wczesnośredniowiecznego Gniezna. Była to kontynuacja opracowywania pracy, pt. „Gniezno w okresie powstawania państwa polskiego na podstawie źródeł archeologicznych”. Nadto opracowano sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych przez Pracownię Archeologiczną IHKM PAN w Gnieźnie w 1964 roku.

Inną formą działalności był udział kierowniczkii Oddziału w ogólnopolskiej konferencji sprawozdawczej we Wrocławiu, udział w pracach i zebraniach PTA oraz w walnym zjeździe i sesji naukowej PTA w Koszalinie. W ramach dokształcania i doskonalenia kwalifikacji zawodowych wzięła ona ponadto udział w konferencji we Wrocławiu poświęconej metodom popularyzacji archeologii oraz w seminariach doktoranckich.

Nadto mgr G. Mikołajczykówna i Z. Różański zwiedzili ekspozycje i zabytki terenowe w Kaliszu, Kijach, św. Krzyżu, Krzemionkach Opatowskich, Sandomierzu, Nowej Słupi, Wiślicy i w innych miejscowościach.

Kierowniczkia Oddziału uczestniczyła także w posiedzeniach kolegium naukowego Muzeum Archeologicznego w Poznaniu, na których omawiano m. in. plany i wytyczne działalności Oddziału w 1964 r. i w latach następnych.

Współpraca z zagranicą

Współpraca ta ograniczyła się tylko do przyjmowania gości zagranicznych, którym pokazano ekspozycję muzealną oraz zabytki miasta. Goście reprezentowali następujące kraje: Australię (1), Belgię (5), Bułgarię (11), Czechosłowację (23), Danię (1), Francję (1), Holandię (2), Indie (1), Jugosławię (1), NRD (10), Szwecję (12), USA (8), Węgry (12), Wielką Brytanię (2) i ZSRR (1).

Archiwum

Archiwum stanowisk archeologicznych uzupełniano napływającymi materiałami, uzyskiwanymi w ciągu roku. Nadto na posiadanych mapach naniesiono granice wsi powiatu gnieźnieńskiego, a następnie wycinki map tych miejscowości naklejono na kartony. Łącznie naklejono 212 planików, przy czym zaopatrzone je w potrzebne napisy wykonane tuszem, natomiast 132 kartony z mapkami zaopatrzone w naklejoną kalkę, aby nie rysować wprost na mapach. Na tych kalkach będą nanoszone stanowiska archeologiczne występujące na terenach poszczególnych miejscowości. Do teczek archiwalnych wklejono 141 zdjęć fotograficznych z tego-

rocznych badań wykopaliskowych. Wykonano 42 planiki sytuacyjne na kalce, a na bristolu plan Gniezna, na który naniesiono znane dotychczas stanowiska archeologiczne.

Biblioteka

Z księgozbioru Oddziału korzystali przeważnie na miejscu pracownicy Oddziału i Pracowni Archeologicznej IHKM, uczniowie szkół oraz w bardzo małym zakresie mieszkańcy Gniezna. Księgozbiór powiększył się o 44 pozycje, z których 4 pochodzą z darów Muzeum Archeologicznego w Poznaniu i Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, 39 zakupiono a 1 otrzymano w ramach wymiany zagranicznej z Jugosławią. Katalog alfabetyczny uzupełniono 44 kartkami, a do katalogu rzeczowego wpisano 1162 karty.

Muzeum Archeologiczne w Poznaniu przekazało Oddziałowi do wymiany z Jugosławią komplet roczników „*Fontes Archaeologici Posnanienses*”, za który Oddział otrzymał roczniki „*Glasnika Zemaljskog Muzea*” z Sarajewa.

Pracownie pomocniczo-naukowe

W pracowni rekonstruktorskiej wklejono 242 ułamki ceramiki oraz zaopatrzone w metrykę 13 829 sztuk ceramiki i kości. Nadto rekonstruowano naczynia oraz w miarę potrzeby konserwowano zabytki żelazne.

W pracowni fotograficznej wykonano 237 zdjęć oraz 1222 kopie i powiększenia. Wszystkie negatywy zostały opisane i włączone do archiwum klisz. Pracownia działała głównie dla potrzeb archiwum i działu oświatowego, a poza tym wykonywała zamówienia innych muzeów i pokrewnych instytucji.

W pracowni kreślarskiej narysowano plany sytuacyjne zweryfikowanych grodzisk na podstawie dokonanych pomiarów, wykonano dokumentację rysunkową do archiwum stanowisk archeologicznych, przerysowywano mapy i plany, wykonywano napisy tekstowe dla magazynu itp.

działalność naukowo-oświatowa

Działalność naukowo-oświatowa realizowana była za pośrednictwem stałej i czasowej ekspozycji, lecz nie ograniczała się ona tylko do dyżurów i obsługi wycieczek na wystawie. Duzo czasu poświęcono też popularyzacji osiągnięć naszej dyscypliny naukowej, głównie na terenie miasta i powiatu gnieźnieńskiego. Upowszechniano przede wszystkim wyniki osiągnięć naukowych w badaniach związanych z obchodami tysiąclecia państwa polskiego. Niemałe znaczenie miały te pogadanki, które tematyką nawiązywały do odkryć wykopaliskowych na naszym terenie.

Pracowniczka oświatowa, B. Chabowska wygłosiła w pierwszym półroczu w szkołach podstawowych powiatu 33 prelekcje. Na temat Gniezna we wczesnym średniowieczu mówiła w Bielawach, Dębnicy, Fałkowie, Gnieźnie, Goślinowie, Jankowie Dolnym, Kiszkwie, Kłecku, Lednogórze, Łągiewnikach Koś-

cielnych, Łopiennie, Łubowie, Mielnie, Modliszewku, Niechanowie, Oborze, Powidzu, Sławnie, Szczytnikach Czarniejewskich, Wiekowie, Witkowie, Woźnikach, Zdziechowie i Żydowie. Prelekcje, pt. „Biskupin sprzed 2500 lat”, wygłosiła w Goślinowie, Łągiewnikach Kościelnych, Łubowie, Oborze, Szczytnikach Czarniejewskich i w Żydowie, a o zadaniach archeologii i ochronie zabytków mówiła w Goślinowie, Łągiewnikach Kościelnych i w Łubowie.

Od września funkcję pracownika oświatowego przejął Krzysztof Jarczyński i w tym okresie wygłosił w świetlicy dworcowej dla młodzieży dwie prelekcje: „Gniezno we wczesnym średniowieczu” i „Kościół romański w Gnieźnie”.

Popularyzacją archeologii zajmowała się również kierowniczka Oddziału, która wygłosiła następujące prelekcje: „Odkrycia w Biskupinie” (dla lekarzy), „Spór o kolebkę państwowości polskiej” (w Powiatowym Domu Kultury w Gnieźnie), „Gniezno najstarszą stolicą Polski” (w PTA w Chełmnie), „Kultura materialna wczesnośredniowiecznego Gniezna” (dla Jednostki Wojskowej w Gnieźnie), „Co archeolodzy odkryli na grodzisku gnieźnieńskim” (dla Koła Gnieźnian), „Gniezno, jego rozwój i kultura w średniowieczu na podstawie wykopalisk” (dla pracowników Prezydium PRN w Gnieźnie), „Rozwój Gniezna we wczesnym średniowieczu” (dla kl. XI Liceum Ogólnokształcącego w Gnieźnie), „Rozwój przetrzynny Gniezna od VII do XIX wieku” (dla członków PSS w Gnieźnie).

Jednakże, jak już na wstępie zaznaczono, dotąd ważną formą omawianej pracy było oprowadzanie po stałej ekspozycji, pt. „Ziemia gnieźnieńska w okresie powstania państwa polskiego”. W okresie sprawozdawczym było 12 508 zwiedzających. Opłatę uiszczyło 10 401 osób, pozostała część zwiedzała bezpłatnie. W skład 280 wycieczek wchodziły 11 474 osoby. Wśród zwiedzających było 8187 młodzieży i 4321 dorosłych, wśród nich 81 gości zagranicznych. Ostatnio wymienionym poświęcono więcej czasu, gdyż byli to w większości wypadków fachowcy lub przedstawiciele pokrewnych dyscyplin. Wszystkie wycieczki oraz niektórzy indywidualnie zwiedzający byli oprowadzani po ekspozycji.

Ilość zwiedzających naszą ekspozycję od 1958 do 1964 roku przedstawia poniższe zestawienie:

Rok	Ogółem	Młodzież	Dorośli	Goście zagraniczni	Ilość wycieczek
1958	3 962	3 120	842	48	68
1959	8 729	5 712	3 017	125	176
1960	7 963	3 738	4 225	49	131
1961	16 914	10 228	6 686	106	389
1962	14 273	9 107	5 166	159	333
1963	9 072	4 565	4 507	105	205
1964	12 508	8 187	4 321	81	280
Razem	73 421	44 657	28 764	673	1582

Już z tego zestawienia można wysnuć pewne wnioski, m. in. w zakresie zorganizowanego zwiedzania muzeum, ilości młodzieży w stosunku do dorosłych itp., jednakże o wiele więcej dają zestawienia miesięczne. I tak młodzież zwiedza wystawę najliczniej w czerwcu, następnie w maju, październiku

i lipcu (kolejność uwarunkowana liczebnością), a najniższą frekwencję notuje się w lutym, marcu, grudniu i styczniu. Wśród dorosłych nasilenie przypada na te same miesiące, a kolejność miesięcy o małej frekwencji jest nieco inna. Zwiedzanie wystawy przez młodzież jest wynikiem potrzeby uzupełniania wiedzy w zakresie historii Polski.

Poza stałą ekspozycją, zorganizowano także wystawę czasową, pt. „Archeologia w grafice”, na której były wystawione ekslibrisy o tematyce archeologicznej i numizmatycznej, wykonane głównie techniką drzeworytniczą. Wystawa ta była otwarta od 25 do 31 sierpnia, a zwiedziło ją tylko 116 osób. Jeszcze raz okazało się, że okres letni nie sprzyja frekwencji nawet w wypadku tak interesującej wystawy.

W tym roku sprzedano 641 pocztówek propagujących zabytki archeologiczne z Gniezna. Odczuwano natomiast brak przewodnika po wystawie, którego nakład już w ub. roku został całkowicie wyczerpany. Kilka zarezerwowanych egzemplarzy otrzymał tylko niektórzy z gości zagranicznych.

Inną formą działalności popularyzującej archeologię przy pomocy środków masowego oddziaływania poprzez udzielenie wywiadów było dwukrotne wykorzystanie Polskiego Radia i raz miejscowego radiowęzła.

INNE

W zakresie napraw i drobnych remontów, których dokonał Z. Różański, wykonano następujące prace: zainstalowano elektryczne grzejniki do ciepłej wody, pomalowano 7 szaf i 7 regałów znajdujących się w pracowni rekonstruktorskiej, pomalowano od wewnątrz 2 okna, okitowano szyby w 27 oknach, uszczelniono na okres zimy 27 okien. Niektóre remonty, jak np. wymalowanie 4 pokoi i korytarza oraz pokrycie podłóg lakierem na wystawie, w 3 pokojach i na korytarzu wykonano w ramach prac społecznych. Odświeżono także i umocowano na oknach 40 skrzynek do kwiatów. Kwiaty zakupiono do nich z dobrowolnych składek pracowników. Przed frontem budynku muzealnego posadzono krzewy ozdobne (tuje, jałowce i 44 krzaki róż).

W ciągu okresu sprawozdawczego zaszły pewne zmiany w personelu Oddziału. Z dniem 31 X przestała pracować Z. Springerowa, przechodząc na emeryturę; na jej miejsce od 1 XI przyjęto Anielę Przybylską. Od 1 VI odeszła B. Chabowska, a na jej miejsce zatrudniono od 1 IX K. Jarczyńskiego.

Podsumowując całoroczną działalność Oddziału trzeba stwierdzić, że mimo pewnych trudności, spowodowanych głównie brakiem niektórych pracowników, wypadła ona zadowalająco. Doceniły to także dyrekcja Muzeum Archeologicznego w Poznaniu i Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki, który przyznał kierownicze Oddziału nagrodę za upowszechnianie archeologii a przedstawiciele władz miejskich, Frontu Jedności Narodu i Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej na uroczystym posiedzeniu Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gnieźnie złożyli kierownicze Oddziału dowody pamięci i uznania oraz życzenia z okazji piętnastolecia jej pracy naukowo-badawczej w Gnieźnie.